

Bir Yükseköğretim Kurumundaki Genel Kolluk Kuvveti Öğrencilerinin Hasta Hakları Konusundaki Farkındalık Düzeyleri

Awareness Levels on Patients' Rights among the General Law Enforcement Students in a Higher Education Institution

 Alper Tunga KÖKCÜ^a

^aJandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Birinci Basamak Muayene Merkezi, Ankara, TÜRKİYE

ÖZET Bu çalışmanın amacı, bir yükseköğretim kurumundaki genel kolluk kuvveti öğrencilerinin hasta hakları konusundaki farkındalık düzeylerini ölçmektir. Kesitsel tanımlayıcı tipteki bu çalışma, Ankara'da bulunan bir yükseköğretim kurumunda 24 Ekim-4 Kasım 2019 tarihleri arasında yürütülmüştür. Orantısız tabakalı basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 583 öğrenci, çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında, 20 maddeden oluşan 5'li Likert tipindeki "Hasta Hakları Farkındalık Ölçeği" kullanılmış olup, analizler SPSS 22.0 programı kullanılarak yapılmıştır. Büyük çoğunluğu erkek (%91,4) ve bekâr (%80,8) olan katılımcıların yaşları 18-36 yıl arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 25,43±4,40 yıl idi. Öğrencilerin ölçekte bulunan önermelere verdikleri yanıtların puan ortalaması 4,09±0,63 idi. Eğitim seviyeleri yüksek olan katılımcıların, bilgilendirme ve personel boyutuna ilişkin hasta hakları konusundaki farkındalıklarının görece yüksek olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Toplam farkındalık düzeyi; katılımcıların %4,3'ünde düşük, %40,6'sında orta ve %55,1'inde yüksek düzeyde bulunmuştur. Katılımcıların %44,9'unun farkındalıklarının tatmin edici düzeylerde olmadığı görülmüş olup, öğrencilerin hasta hakları konusunda özellikle düşük düzeyde farkındalık tespit edilen haklarla ilgili olarak bilgilendirilmeleri önerilmektedir. Genç erişkin popülasyon üzerinde yürütülen bu çalışmaya ait bulguların, benzer grupların hasta hakları konusundaki farkındalık düzeyleri hakkında fikir verebileceği ve yapılacak bilinçlendirme faaliyetlerinin belirlenmesine katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

ABSTRACT The aim of this study is to assess awareness levels on patients' rights among the general law enforcement students in a higher education institution. This cross-sectional descriptive study was conducted at a higher education institution in Ankara between October 24-November 4, 2019. A total of 583 students who were selected by using proportional stratified simple sampling method formed the sample of study. Five-point Likert-type "Patients' Rights Awareness Scale" consisting of 20 items was used to collect the data, and the analysis was performed by using the SPSS 22.0 software package. The mean age of participants most of whom were male (91.4%) and unmarried (80.8%) was 25.43±4.40, and ranged from 18 to 36 years. The mean score of the students' responses to the statements in the scale was 4.09±0.63. It was observed that the participants with high levels of education had relatively high awarenesses of patients' rights regarding information and personnel dimension ($p<0.05$). In 4.3% of participants, the total awareness level was low, in 40.6% was moderate, and in 55.1% of them was high. It was observed that the awarenesses of 44.9% of the participants were not at the satisfactory levels, and it is recommended that the students be informed about the patients' rights, especially the rights with low awareness. It is evaluated that the findings of this study conducted with the young adult population may give an idea about the awareness levels on patients' rights in similar groups and contribute to the identification of awareness-raising activities to be done.

Anahtar Kelimeler: Farkındalık; hasta hakları; sağlık hizmeti

Keywords: Awareness; patients' rights; health care

Hasta hakları, sağlık hizmetlerinden faydalanma gereksinimi olan fertlerin, sırf insan olmaları sebebiyle sahip oldukları ve anayasalar, uluslararası anlaşmalar, kanunlar ve diğer mevzuat ile güvence altında bulunan haklarıdır.⁷ Hasta hakları uygulamaları, 20. yüzyılın 2. yarısında gelişmiş ülkelerde ha-

yata geçirilmiş olup, günümüzde ise birçok ülkede sağlık hizmetlerindeki önemi giderek artmaktadır.

Hasta hakları kavramı, 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" temel alınarak, müteakip dönemlerde ilan edilen diğer uluslararası bildireler

Correspondence: Alper Tunga KÖKCÜ

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Birinci Basamak Muayene Merkezi, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY

E-mail: alpertungakokcu@comu.edu.tr

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 24 Nov 2019

Received in revised form: 13 Jan 2020

Accepted: 19 Jan 2020

Available online: 24 Jan 2020

2146-8982 / Copyright © 2020 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

ile tanımlanmıştır. Hasta hakları ile ilgili en kapsamlı ilk uluslararası düzenleme, Dünya Tabipler Birliği tarafından 1981 yılında kabul edilen “Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi”dir.² Bu bildirme ile hasta hakları, yasal metinlerden daha kapsamlı olarak ele alınmış ve “hasta hakları” yerine “kişinin sağlıkla ilgili hakları” yaklaşımı göz önünde tutulmuştur.³ Lizbon Bildirgesi, çeşitli tarihlerde gözden geçirilerek geliştirilmiş, son olarak 2015 yılında yeniden onaylanmıştır. Ancak hasta hakları, tamamlanmış bir haklar dizini değildir. Yaşamın gelişmesine paralel olarak gelişecek, zenginleşecek, hizmeti alan ve sunanların örgütlü, bireysel müdahaleleri ile olgunlaşacaktır.⁴

Ülkemizde hasta haklarını somut olarak göstermek, insan haysiyetine yakışır şekilde herkesin bu haklardan faydalanabilmesi, hak ihlallerinden korunabilmesi ve gerektiğinde hukuki korunma yollarını fiilen kullanabilmesine dair usul ve esasları düzenlemek amacıyla 1998 yılında “Hasta Hakları Yönetmeliği” hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur.¹ Yönetmelikte hasta hakları; “Sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı”, “Sağlık durumu ile ilgili bilgi alma hakkı”, “Hasta haklarının korunması”, “Tıbbi müdahalede hastanın rızası”, “Tıbbi araştırmalar” ve “Diğer haklar (Güvenliğin sağlanması, dini vecibeleri yerine getirebilme ve dini hizmetlerden faydalanma, insani değerlere saygı gösterilmesi ve ziyaret, refakatçi bulundurma, hizmetin sağlık kurum ve kuruluşu dışında verilmesi)” başlıkları altında tanımlanmıştır. Hasta Hakları Yönetmeliği yayımlanana kadar doğrudan hasta haklarını düzenleyen herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktaydı.⁵ Bu yönetmelik, Türkiye’de hasta hakları alanında başlangıç olarak kabul edilmekle birlikte, belli bir süre bu konuda somut adımların atılmadığı, yasal ve yapısal düzenlemelerin uygulamaya geçirilemediği dikkati çekmektedir.⁶

Evrensel ahlak, biyomedikal etik için temel olan ilkeleri içeren bir dizi ahlaki normu kapsar. Dört ilkedden 1.si özerkliğe saygı (Özerk bireylerin karar verme kapasitelerine saygı gösterme normudur), 2.si zarar vermeme (Zarara sebebiyetten kaçınma normudur), 3.sü yararlılık (Yarar sağlamak, risklere ve maliyetlere karşı yararları dengelemek için bir grup normdur) ve 4.sü adalettir (Yararları, riskleri ve maliyetleri adil olarak dağıtmak için bir grup normdur).⁷

Bu kapsamda, hekimlerin biyomedikal etik ilkelere bağlı kalmasının, hasta haklarının tam anlamıyla sağlanmasında temel bir şart olduğu ifade edilebilir.

Türkiye’de hasta hakları konusundaki farkındalık düzeylerinin araştırıldığı çeşitli çalışmalar bulunmakta olup, çalışmaların büyük bir çoğunluğunun sağlık personeli ve öğrencileri ile hasta grupları üzerinde yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmalar, hasta hakları konusundaki bilgi eksikliklerinin ve bilinçlendirme kapsamında yapılacakların tespit edilmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu araştırmada, bir yükseköğretim kurumundaki genel kolluk kuvveti öğrencilerinin hasta hakları konusundaki farkındalık düzeyleri tespit edilmeye çalışılacak olup, öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerindeki farklılıkların, farkındalık düzeyleri üzerine etkilerinin olup olmadığı incelenecektir. Bu yükseköğretim kurumunda, jandarma ve sahil güvenlik teşkilatlarının subay, astsubay ve diğer personel ihtiyacını karşılamak üzere ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerde eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Bu çalışma popülasyonunda hasta hakları konusunda yapılmış olan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olması dikkate alındığında, araştırma sonuçlarının literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Kesitsel tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın evrenini, Ankara’da bulunan Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi bünyesindeki Fakülte ve Eğitim Merkezlerinde eğitim ve öğrenim gören 4.767 öğrenci oluşturmaktadır. Yüzde 99 güven seviyesinde ve %5 örnekleme hatası kapsamında, orantısız tabakalı basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile 583 öğrenciye ulaşılmaya hedeflenmiştir. Araştırmaya ait veriler, 24 Ekim-4 Kasım 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Çalışmanın yürütüldüğü yükseköğretim kurumu, yeniden yapılanma kapsamında 2016 yılında kurulmuş olup, çalışma popülasyonunda; hazırlık, 1 ve 2. sınıflardaki subay adayları lisans öğrencileri ile dış kaynaktan ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunu olarak temin edilen bir iki yıl süreli eğitim ve öğrenim görmekte olan subay ve astsubay adayları öğrenciler yer almıştır.

Veri toplama aracı olarak 2 bölümden oluşan bir anket uygulanmıştır. Anketin 1. bölümünde; Tanrı-

verdi tarafından geliştirilerek, geçerliliği ve güvenilirliği ispat edilmiş, 20 önermeden oluşan 5'li Likert tipindeki "Hasta Hakları Farkındalık Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek, 9 maddelik bilgilendirme ve personel, 11 maddelik genel hizmet ve güvenlik boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekteki her bir önermeye verilen yanıt, "Kesinlikle katılmıyorum" 1 puan ile "Kesinlikle katılıyorum" 5 puan arasında olacak şekilde düzenlenmiştir.⁸ Ölçekte bulunan maddelerin değerlendirilmesinde puan ortalamaları kullanılmış olup, 1-3 arası düşük; 3,01-4 arası orta ve 4,01-5 arası yüksek düzeyde farkındalık olarak kabul edilmiştir. Katılımcıların, hasta hakları konusundaki toplam farkındalıklarının değerlendirilmesinde ise tüm önermelere verdikleri yanıtların toplam puanı dikkate alınmış olup; 20-60 arası düşük, 61-80 arası orta ve 81-100 arası yüksek düzeyde farkındalık olarak referans alınmıştır. Anketin 2. bölümünde ise katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine ait 5 soru yer almaktadır.

Verilerin analizinde, SPSS 22.0 programı kullanılmış olup; tanımlayıcı tablolarda frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, medyan, minimum ve maksimum değerler belirtilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi ve homojen olmaması nedeni ile istatistiksel analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmış olup, öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerindeki farklılıkların, farkındalık düzeyleri üzerine etkilerinin olup olmadığı Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testleriyle analiz edilmiştir. Kruskal-Wallis test sonucunun istatistiksel olarak anlamlı bulunması hâlinde, çoklu grupların 2'li karşılaştırılmasında "post hoc" testi olarak Dunn-Bonferroni testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık sınırı $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışma, araştırmanın yürütüldüğü yükseköğretim kurumunun Etik Kurulu tarafından onaylanmış (Tarih: 1 Ekim 2019, Sayı: 2019/6) olup, araştırma öncesinde ilgili kurumdan idari izin alınmıştır. Çalışma, Helsinki Bildirgesi Prensipleri'ne uygun olarak yürütülmüş olup, araştırmaya katılmayı kabul ederek gönüllü katılım formunu imzalayan öğrencilere anket uygulaması yapılmıştır. "Hasta Hakları Farkındalık Ölçeği"nin bu çalışmada kullanılabilmesi için ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapan sorumlu araştırmacıdan izin alınmıştır.

TABLO 1: Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri (n=583).

Tanımlayıcı özellikler	n	%
Cinsiyet		
Erkek	533	91,4
Kadın	50	8,6
Medeni durum		
Bekâr	471	80,8
Evli	112	19,2
Öğrenim durumu		
Lisans öğrencisi	79	13,5
Ön lisans mezunu	197	33,8
Lisans mezunu	296	50,8
Yüksek lisans mezunu	11	1,9
Yaş aralığı (yıl)		
18-22	148	25,4
23-27	316	54,2
28-32	43	7,4
33-36	76	13,0
Son 1 yılda sağlık kurumuna başvuru sayısı		
Başvurmamış	68	11,7
1-5	445	76,3
6 ve üzeri	70	12,0

BULGULAR

Çalışmada, örnekleme yöntemi ile tespit edilen 583 öğrenciye ulaşılmıştır. Büyük çoğunluğu erkek (%91,4) ve bekâr (%80,8) olan katılımcıların yaşları 18-36 yıl arasında değişmekte olup, yaş ortalaması $25,43 \pm 4,40$ yıldır. Katılımcıların öğrenim durumları çoğunlukla ön lisans (%33,8) ve lisans (%50,8) mezunu seviyesindedir. Son 1 yılda sağlık kurumuna başvuru sayısı büyük oranda (%76,3) 1-5 kez arasında değişmektedir. Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine ait detaylı veriler Tablo 1'de görülmektedir.

Ölçek maddelerinin 2 boyut altında toplandığı görülmüş olup, güvenilirlik değerleri (Cronbach alfa değeri); bilgilendirme ve personel boyutu için $\alpha = 0,876$; genel hizmet ve güvenlik boyutu için $\alpha = 0,883$ ve ölçeğin geneli için $\alpha = 0,927$ olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, aynı ölçekle yapılmış olan diğer çalışmalarda tespit edilen sonuçlarla uyumludur.^{6,8}

Öğrencilerin, "Hasta Hakları Farkındalık Ölçeği"nde bulunan önermelere verdikleri yanıtların

TABLO 2: Katılımcıların hasta hakları farkındalık ölçeğindeki önermelere verdikleri yanıtlar (n=583).

Önermeler	Ort*	SS	Medyan	Min-Maks
Bilgilendirme ve personel				
1. Hastanede kendime ait tıbbi kayıtları öğrenebilirim	4,12	0,97	4	1-5
2. Tedavi sürecinde risk ve seçeneklerin bilgisini alırım	4,17	0,91	4	1-5
3. Taburcu olurken evde bakımla ilgili bilgi verileceğini biliyorum	4,05	0,98	4	1-5
4. Tüm personel sorularıma yeterli yanıt verir	3,55	1,12	4	1-5
5. Sağlık hizmeti alacağım personeli seçebilirim	3,86	1,16	4	1-5
6. Hizmet aldığım personelin kimlik, görev ve unvan bilgilerini alabilirim	3,96	1,05	4	1-5
7. Hizmet aldığım personeli değiştirebilirim	3,86	1,10	4	1-5
8. Tedavi sırasında ilgisiz ve kırıncı davranan personeli uyarabilirim	4,06	1,10	4	1-5
9. Hijyenik olmayan personeli uyarabilirim	4,26	1,01	5	1-5
Boyut puan ortalaması (1-9 maddeler)	3,99	0,74	4	1-5
Genel hizmet ve güvenlik				
10. Dil, din, ırk fark etmeden eşit sağlık hizmeti alırım	4,49	0,82	5	1-5
11. Ekonomik ve sosyal durumum fark etmeden hizmet alırım	4,06	1,14	4	1-5
12. Tarafıma uygulanacak tedaviyi reddedebilirim	4,19	0,92	4	1-5
13. Uygulanan tedaviyi istersem durdurabilirim	4,08	0,94	4	1-5
14. Hastanede dini vecibelerimi yerine getirebilirim	4,28	0,82	4	1-5
15. Refakatçi bulundurabilirim	4,36	0,77	4	1-5
16. Ziyaretçilerim beni görebilirler	4,34	0,83	4	1-5
17. Personel tarafından sağlık durumum ve tedavi bilgilerim gizli tutulur	4,10	0,93	4	1-5
18. Haklarımın korunmadığını düşündüğümde başvuracağım makamı bilirim	4,25	0,91	4	1-5
19. Muayene ve tedavim mahremiyetimi koruyacak bir ortamda yapılır	4,31	0,89	4	1-5
20. Hizmet aldığım ortamdaki cihazların güvenlik düzeylerini biliyorum	3,45	1,17	4	1-5
Boyut puan ortalaması (10-20 maddeler)	4,17	0,63	4,18	1-5

*Önermeler, "Kesinlikle katılmıyorum" 1 puan ile "Kesinlikle katılıyorum" 5 puan arasında puanlanmıştır.

SS: Standart sapma, Ort: Ortalama, Min: Minimum, Maks: Maksimum.

puan ortalamaları; bilgilendirme ve personel boyutu için $3,99 \pm 0,74$; genel hizmet ve güvenlik boyutu için $4,17 \pm 0,63$ ve ölçeğin geneli için $4,09 \pm 0,63$ olarak bulunmuştur. Katılımcıların, ölçeğin 4, 5, 6, 7 ve 20. maddelerindeki önermelere orta düzeyde katıldığı, diğer önermelerin tamamına yüksek düzeyde katıldığı görülmüştür. Katılımcıların, ölçekteki önermelere verdikleri yanıtlar **Tablo 2**'de, hasta hakları konusundaki toplam farkındalık düzeyleri **Tablo 3**'te görülmektedir.

TABLO 3: Katılımcıların ölçek puanlarına göre toplam farkındalık düzeyleri (n=583).

Farkındalık düzeyi	Referans puan aralığı	n	%
Düşük	20-60	25	4,3
Orta	61-80	237	40,6
Yüksek	81-100	321	55,1

Katılımcıların öğrenim durumuna göre ölçeğin geneli ile bilgilendirme ve personel boyutundaki puanlarında farklılıklar bulunmuştur ($p < 0,05$). İkili karşılaştırmalarda; lisans öğrencilerinin bilgilendirme ve personel boyutundaki puanlarının ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunlarından anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüş ($p < 0,05$); buna karşın ölçeğin genelindeki puanlarda, öğrenim durumuna göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülemedi ($p > 0,05$). Öğrencilerin diğer tanımlayıcı özelliklerinden; cinsiyet, medeni durum, yaş aralığı ve sağlık kurumuna başvuru sayısına göre ölçek puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Katılımcıların, tanımlayıcı özelliklerine göre ölçek puanları ve bu puanların karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar **Tablo 4**'te, aralarında farklılık tespit edilen çoklu grupların 2'li karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar ise **Tablo 5**'te görülmektedir.

TABLO 4: Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine göre ölçek puanlarının karşılaştırılması (n=583).

Tanımlayıcı özellikler	n	%	Bilgilendirme ve personel	Puanlar [medyan (min-maks)]* ve p**		Ölçeğin geneli	p	
				p	Genel hizmet ve güvenlik			
Cinsiyet								
Erkek	533	91,4	4 (1-5)	0,674	4,18 (1-5)	0,877	4,15 (1-5)	0,854
Kadın	50	8,6	4 (2,22-5)		4,13 (3,18-5)		4,05 (3,15-5)	
Medeni durum								
Bekâr	471	80,8	4 (1-5)	0,132	4,18 (1-5)	0,666	4,10 (1-5)	0,285
Evli	112	19,2	4,11 (1-5)		4,27 (1,36-5)		4,20 (1,20-5)	
Öğrenim durumu								
Lisans öğrencisi	79	13,5	3,77 (1-5)	0,003 ^a	4,27 (1-5)	0,559	3,95 (1-5)	0,046 ^a
Ön lisans mezunu	197	33,8	4,11 (1-5)		4,18 (1,36-5)		4,15 (1,20-5)	
Lisans mezunu	296	50,8	4 (1,78-5)		4,18 (1,36-5)		4,15 (1,55-5)	
Yüksek lisans mezunu	11	1,9	4,66 (1,44-5)		4,45 (1,73-5)		4,60 (1,60-5)	
Yaş aralığı (yıl)								
18-22	148	25,4	4 (1-5)	0,099	4,27 (1-5)	0,368	4,05 (1-5)	0,186
23-27	316	54,2	4 (1,67-5)		4,18 (1,73-5)		4,15 (1,70-5)	
28-32	43	7,4	4,33 (1,44-5)		4,36 (1,73-5)		4,35 (1,60-5)	
33-36	76	13,0	4 (1-5)		4,09 (1,36-5)		4,10 (1,20-5)	
Son 1 yılda sağlık kurumuna başvuru sayısı								
Başvurmamış	68	11,7	4 (1-5)	0,102	4,18 (1-5)	0,626	4,05 (1-5)	0,274
1-5	445	76,3	4,11 (1,44-5)		4,18 (1,64-5)		4,15 (1,55-5)	
6 ve üzeri	70	12,0	3,88 (1-5)		4,18 (1,36-5)		4 (1,20-5)	

Önemler, "Kesinlikle katılmıyorum" 1 puan ile "Kesinlikle katılıyorum" 5 puan arasında puanlanmıştır.

* Min: Minimum, Maks: Maksimum.

**Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri uygulanmıştır (^a p<0,05).

TABLO 5: Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında aralarında farklılık tespit edilen çoklu grupların 2'li karşılaştırılması.

Karşılaştırılan ikili gruplar	p*	
	Bilgilendirme ve personel	Ölçeğin geneli
Lisans öğrencisi-Ön lisans mezunu	0,023 ^a	0,358
Lisans öğrencisi-Lisans mezunu	0,013 ^a	0,190
Lisans öğrencisi-Yüksek lisans mezunu	0,025 ^a	0,097
Ön lisans mezunu-Lisans mezunu	1,000	1,000
Ön lisans mezunu-Yüksek Lisans mezunu	0,504	0,548
Lisans mezunu-Yüksek Lisans mezunu	0,494	0,613

**"Post hoc" testi olarak Dunn-Bonferroni testi uygulanmıştır (^a p<0,05).

TARTIŞMA

Araştırma sonuçlarına göre katılımcı öğrencilerin hasta hakları konusundaki toplam farkındalık düzeyleri %4,3'ünde düşük, %40,6'sında orta ve %55,1'inde yüksek düzeyde bulunmuştur. Aynı ölçeğin kullanıldığı diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında, bu çalışmada tespit edilen hasta hakları

farkındalığına ilişkin puan ortalamalarının; Tanrıverdi'nin, 2010 yılında bir eğitim ve araştırma hastanesine başvuran hastalar üzerinde yaptığı çalışmada bulunan sonuçlardan daha yüksek olduğu; Kırılmaz ve ark.nın, 2017 yılında bir il merkezindeki sağlık kurum ve kuruluşlarına başvuran hasta ve hasta yakınları üzerinde yaptığı çalışmada tespit edilen sonuçlara benzer olduğu görülmüştür.^{6,8} Tanrıverdi'nin çalışmada, genel hizmet ve güvenlik boyutuna ilişkin farkındalık düzeylerinin, bilgilendirme ve personel boyutuna göre daha yüksek olduğu tespit edilmiş olup; bu çalışmada da aynı sonuca ulaşılmıştır. Bununla birlikte, Kırılmaz ve ark.nın çalışmada, bilgilendirme ve personel boyutuna ilişkin farkındalık düzeylerinin, genel hizmet ve güvenlik boyutuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Taylan ve Baydoğan'ın, 2015 yılında 4 kamu hastanesine başvuran hasta ve yakınları üzerinde yaptığı çalışmada, hasta haklarının bilinme düzeyi yüzde %81,8 olarak saptanmıştır.⁹ Mastaneh ve Mouseli'nin, 2012 yılında İran'daki 2 eğitim hastanesinde yatan hastalar üzerinde yaptığı çalışmada, hasta hakları farkındalık dü-

zeylerinin; hastaların %30,5'inde zayıf, %59,4'ünde orta ve %10,1'inde iyi düzeyde olduğu bulunmuştur.¹⁰

Öğrencilerin; hasta haklarından olan “Tüm personel sorularıma yeterli yanıt verir.”, “Sağlık hizmeti alacağım personeli seçebilirim.”, “Hizmet aldığım personelin kimlik, görev ve unvan bilgilerini alabilirim.”, “Hizmet aldığım personeli değiştirebilirim.”, “Hizmet aldığım ortamdaki cihazların güvenlik düzeylerini biliyorum.” önermelerine yönelik farkındalıklarının orta düzeyde olduğu, diğer önermelerin tamamında yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Aynı ölçekle yapılmış olan diğer çalışmalarda, katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine göre hasta hakları farkındalık düzeylerinde herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır.^{6,8} Bu çalışmada ise katılımcıların öğrenim durumuna göre hasta hakları farkındalık düzeylerinde, ölçeğin bilgilendirme ve personel boyutu için anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, eğitim seviyeleri yüksek olan katılımcıların hasta hakları konusundaki farkındalıklarının görece yüksek olduğu ifade edilebilir. Farklı ölçeklerle yapılmış olan diğer çalışmalara bakıldığında; Günay ve ark.nın, 2005 yılında bir üniversite hastanesinde yatan hastalar üzerinde yaptığı çalışmada, hastaların eğitim seviyesi yükseldikçe hasta hakları bilgi düzeyinin yükseldiği belirlenmiş iken; Çetinkaya ve ark.nın, 2013 yılında bir devlet hastanesindeki yatan ve ayaktan hastalar üzerinde yaptığı çalışmada, hastaların eğitim seviyesi ile hasta hakları bilgi düzeyi arasında negatif yönlü çok zayıf bir ilişki olduğu görülmüştür.^{11,12} Mastaneh ve Mouseli'nin, 2012 yılında İran'daki 2 eğitim hastanesinde ve Mohammed ve ark.nın, 2017 yılında Mısır'daki bir üniversite hastanesinde yatan hastalar üzerinde yaptığı çalışmalarda, hastaların eğitim seviyesi ile hasta hakları farkındalık düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.^{10,13}

Aydemir ve Özhan'ın, 2009 yılında bir eğitim hastanesine başvuran hasta ve yakınları üzerinde yaptığı çalışmada, katılımcıların %67,5'inin hasta hakları yönetmeliğini hiç okumadığı görülmüştür.¹⁴ Ertaş ve Çiftçi Kırac'ın, 2018 yılında bir kamu hastanesine müracaat eden hastalar üzerinde yaptığı çalışmada, hastaların büyük çoğunluğunun (%90) hasta hakları

yönetmeliğini okumadığı ve hatta %78,3'ünün yönetmelikten haberdar dahi olmadıkları bulunmuştur.¹⁵ Mohammed ve ark.nın, 2017 yılında Mısır'da yaptığı çalışmada, hastaların %76'sının hasta hakları yönetmeliği olduğunu bilmedikleri görülmüştür.¹³ Bu çalışmalar, hastaların büyük çoğunluğunun hasta haklarına ilişkin yasal düzenlemelerin farkında olmadıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, sadece ilgili mevzuatın hastalar tarafından bilinmemesinden yola çıkarak hastaların, hasta haklarının farkında olmadığı sonucuna ulaşmak yanıltıcı olacaktır.

Bu çalışma, genç erişkin popülasyon üzerinde yürütülmüş olup, araştırma sonuçları bu gruba özgü bilgileri yansıtmaktadır. Çalışmanın bu sınırlılığı nedeni ile araştırma sonuçlarının diğer gruplara genelleştirilemeyeceği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte; hasta hakları konusundaki çalışmaların, genellikle sağlık personeli ve öğrenciler ile hasta grupları üzerinde yapıldığı dikkate alındığında, farklı bir popülasyon olan genel kolluk kuvveti öğrencileri üzerinde yürütülen çalışmanın bu yönüyle literatüre ayrıca bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Araştırma sonuçları, çalışmanın yürütüldüğü yükseköğretim kurumundaki öğrencilerin hasta hakları konusundaki farkındalık düzeylerini ortaya koymakta olup, bu bağlamda yapılacak olan bilinçlendirme faaliyetlerinin belirlenmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Katılımcıların %44,9'unun farkındalıklarının tatmin edici düzeylerde olmadığı görülmüş olup, öğrencilerin hasta hakları konusunda özellikle düşük düzeyde farkındalık tespit edilen haklarla ilgili olarak bilgilendirilmeleri önerilmektedir. Hasta hakları konusunda bilinçlendirilmiş öğrencilerin, mezuniyetleri sonrasında ülke genelinde farklı bölgelerde görev yapacakları dikkate alındığında; hem kendilerinin hem de maiyetlerindeki personelin sağlık hizmetleri alanındaki haklarının neler olduğunun farkında olacakları ve sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeylerinin de artacağı düşünülmektedir. Genç erişkin popülasyon üzerinde yürütülen bu çalışmaya ait bulguların, benzer grupların hasta hakları konusundaki farkındalık düzeyleri hakkında fikir verebileceği ve yapılacak bilinçlen-

dirme faaliyetlerinin belirlenmesine katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Hasta haklarına ilişkin mevzuat, çoğu zaman sağlık hizmetlerinde tarafların uyumsuzluk yaşamaları durumunda akla gelmekte ve dikkate alınmaktadır. Sağlık hizmeti sunucularının yöneticileri, sağlık personeli ve hastalar tarafından bu alandaki hukuki metinlerin farkında olunması ve içselleştirilerek uygulanması hâlinde hasta haklarına ilişkin ihlallerin azalacağı ve sağlık hizmetlerinin kalitesinde artış olacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, hasta hakları konusunda bilinçlendirme faaliyetlerinde üniversiteler ve askeri birliklerde bulunan genç erişkin gruplar, hedef kitle olarak belirlenmelidir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin, çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Resmî Gazete (01.08.1998, Sayı: 23420) sayılı Hasta Hakları Yönetmeliği; 1998. p.1.
2. Bostan S, Ünal C. [Awareness and attitude of patients about patient privacy]. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2019;27(3):239-49.[Crossref]
3. Karlıkaya E, Civaner M, Hot İ. [Ten years of patient rights organizations in Turkey]. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2009;17(2):113-21.
4. Şaylıgil Elçioğlu Ö. [Confidentiality in terms of patients rights]. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 1997;5(1):16-9.
5. Sert G, Alıcı S, Yıldırım N, Gayef A, Tapan B. [Evaluation of the opinions of a foundation university - vocational school of health services students concerning the rights of patients]. Sağlık Aka Derg. 2015;2(2):98-102.[Crossref]
6. Kırılmaz H, Fıçıcı Y, Şimşir İ. [A research on the patient rights awareness]. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2018;18(41):233-58.
7. Beauchamp TL, Childress JF. Moral norms. Principles of Biomedical Ethics. 5th ed. New York: Oxford University Press; 2001. p.12.
8. Tanrıverdi H. [Investigation of the awareness levels of patients' on the patient rights]. TSA. 2012;16(3):101-22.
9. Taylan HH, Baydoğan T. [Investigation of patients' and their relatives' level of knowledge and their utilization situation regarding the patient rights and "patient rights unit"]. Electronic J Soc Sci. 2015;14(55):248-56.
10. Mastaneh Z, Mouseli L. Patients' awareness of their rights: insight from a developing country. Int J Health Policy Manag. 2013;1(2):143-6. [Crossref] [PubMed]
11. Günay O, Naçar M, Horoz D, Özdemir M, Çıtlı R, Şarlı Ş, et al. [The level of knowledge of in-patients at Erciyes University hospital on the patient rights]. Erciyes Med J. 2007;29(4):303-11.
12. Çetinkaya F, Koçyiğit N, Emiroğlu A. [Patient rights and a study on level of knowledge of patient rights among Ermenek State Hospital patients]. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Derg. 2013;15(25):79-84.
13. Mohammed ES, Seedhom AE, Ghazawy ER. Awareness and practice of patient rights from a patient perspective: an insight from Upper Egypt. Int J Qual Health Care. 2018;30(2):145-51.[Crossref] [PubMed]
14. Aydemir İ, Özhan A. [Evaluation of patient rights applications by patients and patients' relatives]. Toplum ve Sosyal Hizmet Derg. 2011;22(1):85-104.
15. Ertaş H, Çiftçi Kıracı F. [Measurement of patient rights information of patients who applying to the hospital]. International Journal of Social Humanities Sciences Research (JSHSR). 2018;5(27):2939-45. [Crossref]